

ÅBO AKADEMI-FRÅGA

ÅBO 1911 H ÅBO TRYCKERI OCH TIDNINGSSÄLLSKAP

ÅBO
AKADEMI-FRÅGA

ÅBO AKADEMI-FRÅGA

Inledning

Året 1827 — det dystraste i Åbo stads historia — medförde en oerhört stor materiell skada för staden. Jätteeldsvådan lade större delen av staden i aska, nästan alla publika byggnader och över åttahundra privata gårdar blevo lågornas rov, omkring tiotusen personer blevo husvilla, och brandskadan uppskattades till cirka 26 millioner rubel banko assignationer.

Med en förvånansvärd snabbhet återuppbyggdes staden emellertid. Husen begynte åter inom kort resa sig invid de enligt Engels stadsplan dragna gatorna, handel och hantverk, industri och sjöfart uppblomstrade åter. Där fanns i den månghundraåriga staden — vårt lands gamla huvudstad — en inneboende kraft till förnyelse och utveckling, som i många avseenden visade sig starkare än oblida öden.

Då emellertid murarna åter begynte resa sig vid Auras stränder, beredande bostäder åt husvilla innebyggare, då efterhand allt åter begynte komma i sin gamla ordning, då var det en byggnad, till största delen skonad av elden, som icke såg sina skaror återvända.

Åbo Akademiehus, denna dyrbara byggnad med dess stilfulla högtidssal, detta under vår siste Sveakonungs och vår förste ryske monarks tid skapade hem för Per Brahes stora verk: Finlands universitet, det stod tomt. Såsom genom ett underverk hade byggnaden ej förstörts av elden — men en ny tid med dess krav och starka vilja tvekade icke att skoninglöst emot Åbo rikta även det sista slaget: bortflyttandet av akademien. Av alla förluster, som början af det

19:de seklet med alla dess omgestaltningar bringade Åbo, var denna den bittraste, den tyngsta. Mera än kanske något annat hade detta landets andliga centrum varit *ett* med Åbo. Traditionen knöt med starka band akademien och Åbo samman, sekler hade sett lärdomslivet vid Auras strand.

När de banden sletos sönder brast något i Åbos historia, och det är väl kanske därför det såret aldrig fullständigt läkts. Man har begynt glömma, att Åbo för mindre än hundra år sedan var huvudstaden, man har tröstat sig över embetsverkens förflyttning — i tider sådana som dem vårt land genomlevat efter 1899 bli de ju så lätt härdar för invasionen österifrån — och man finner det naturligt att de koncentrerats i den nya huvudstaden, men förlusten av akademien glömmas icke. Den innebar en kulturförlust för Åbo, som hittills icke kunnat ens till någon del utjämnas, och den har på senare tider, i mån av Åbos utveckling på andra områden, begynt göra sig gällande med allt större intensitet.

Häri — i Åbo samhälles stora kulturella krav och behov — finna vi det ena av de två mäktiga motiv, som legat och ligga till grund för kraven på upprättandet i Åbo av en högre lärdomsanstalt av universitetsnatur. Det är det s. a. s. lokala motivet, lokalpatriotiskt om man så vill säga — berättigat, prissvärt under alla omständigheter. Åbo, den finska kulturens vagga kallad, har icke spelat ut sin roll, om ock yttre omgestaltningars maktspråk anvisat staden en vida blygsammare ställning än den den tidigare historiska utvecklingen i och för sig motiverat. Förnyelsearbetet efter branden 1827 visade, att inom samhället fanns en livskraft, tillräckligt stark för att icke duka under ens för olyckor av en sådan omfattning och genomgripande art, och om även å ena sidan framåtskridandet under flere årtionden där-efter var ganska trögt, visar å andra sidan den snabbare, allt mera livaktiga utvecklingen på många områden under de senaste decennierna, att den åldriga staden är mäktig av nydaning och nytt liv.

Är sålunda det ena starka motivet huvudsakligen av lokal art, så präglas i dess ställe det andra av en så mycket mera allmän karaktär, av en uppenbar kulturell allmängiltighet. Söka vi det ena motivet i den tomhet, som akademins flyttning gav upphov till, så finna vi det andra i själva denna flyttade högskola, i den utveckling den genomgår i den nya omgivningen, i landets huvudstad.

Icke allenast för alla dem, vilkas livsintressen intimt äro knutna till den svenska odlingen i Finland, utan överhuvudtaget för var och en, som förstår att till dess rätta värde uppskatta den svensk-germanska kulturens utomordentliga betydelse för vårt land och dess framtid, ha utvecklingsförhållandena i språkligt avseende vid universitetet i Helsingfors under senare tider tett sig i en allt mera bekymmeringivande dager. Det är ett faktum, som kan jävas varken av fraser eller undanflykter, att svenska språkets ställning vid vårt lands högskola för vart år som går blir allt mera beträngd. Ja, vad mera, det är fullkomligt uppenbart, att vad som hittills skett endast utgör de tidigare kapitlen i den historia, som den finska nationalismen vill att skall varda skriven om landets nuvarande enda universitet. Här, likasom på så många andra områden, kan den uppmärksamme iakttagaren konstatera förefintligheten av denna specifika fennomanska allt svenskt i detta land undanträngande taktik, som följdriktigt koncentrerar sin kraft på det ena målet efter det andra, som bjuder till att hos motparten fostra den föreställning, att uppgivandet just av den punkt, om vilken striden för ögonblicket står, innebär kampens slut — och som, omedelbart då denna punkt nåtts, med oförändrad seghet och kraft angriper den följande. Den, som satts i tillfälle att få en inblick i detta oavslutligen vid universitetet emot svenska språket bedrivna åsidoskjutnings- och undermineringsarbete, ett arbete, vars slutmål den klarsynte icke kan eller har rätt att dölja för sig, måste gripas av en djup beklämning. Det måste för honom ju längre tiden lider stå allt klarare, att vår svensk-german-

ska kultur en dag kanske skall stå inför en oerhörd katastrof: att den skall stå utan sitt högsta andliga centrum, utan sitt stöd, utan sin viktigaste betingelse för fortsatt liv och utveckling.

Den dagen bör emellertid icke få gry. Medvetandet att utvecklingens gång vid universitetet i Helsingfors icke kan häjdass, knappast ens i avsevärd grad fördröjas, borde icke få giva upphov till resignation eller modlöshet. Vår svenska kultur bör vara — och är det — tillräckligt stark för att kunna skapa, giva upphov till ett nytt centrum. I tanken på ett universitet, en akademi, där svenska språkets ställning för evärdeliga tider säkerställts, stående utanför maktsfären av majoritetens språkhat, ekonomiskt oberoende av representation och regering, i den tanken borde ligga förtröstan för vår svenska stam i Finland. Det gäller blott att se till att grunden till verket lägges i så god tid, att arbetet med dess fullbordan bedrives med det förutseende, att de förluster tillbakaträngandet vid Helsingfors universitet innebär uppvägas och utjämnas av kulturarbetet vid den nya akademien.

Häri, i dessa allmänna svensk-germanska kultursynpunkter, finna vi sålunda det andra, tungt vägande motivet. Och de två motiven, det allmänna och det lokala, bilda, så synes det, en stark grund, en fast bas, på vilken något gott och stort kan byggas.

Tradition och ekonomiska möjligheter, starka, berättigade kulturbehov, omsorgen om den svenska odlingens säkerställande i landet, se där några av de moment förkämparna för tanken på en svensk akademi i Åbo vilja hänvisa till, då den stora frågan dryftas.

Historik.

När tanken på möjligheten att i Åbo skulle kunna upprättas en svenskspråkig akademi, en ersättning för vad efter 1827 års brand gick förlorat, föddes, är icke känt. Med visshet torde kunna antagas, att i detta fall likasom i så många andra, där idéer av stor bärvidd drivits fram, ställningar och förhållanden styrt mångas tankar i samma riktning. En tanke, som lekt många i hågen, idéer, som fötts i många sinnen och kanske dryftats utom offentligheten, giva i regel förr eller senare upphov till ett positivt inför denna offentlighet framställt förslag. Och — åtminstone i regel — endast om så är kan projektet vinna anklång, framgång och därmed utsikt att engång leda till en positiv verklighet.

Den direkta begynnelsen till akademi-planerna i deras nuvarande gestaltning utgjordes av

en artikelserie i Åbo Underrättelser

våren 1907. Serien, vars överrubrik var »Ett svenskspråkigt universitet i Finland» och som omfattade fem artiklar, inleddes den 14 april med en uppsats rörande frågans allmänna natur. De i densamma framlagda synpunkterna voro av i det allra närmaste samma art, som de, för vilka inledningen till denna broskyr gör sig till tolk. Artikelns slutstycken lydde:

»Åbo Akademi! Det ljuder som klang från längst förflutna tider, från Per Brahes, från det gustavianska tidevarvets, från Porthans dagar. Man gripes nästan av längtan att

få återgå till en svunnen tid, att få leva sina dagar fjärran från jäktet och splittringen.

Dock, den tid som gått kunna vi ej få åter. Det är på den dag som kommer vi kunna verka, det är där vår skaparkraft och vår kärlek kunna göra sig gällande.

För att få stora ting till stånd i hårda tider behövas tvänne saker: kraft och hängivenhet».

I de tre följande artiklarna egnades akademifrågan en närmare granskning, varvid det stora och lärrika exemplet Göteborg givit utförligt karakteriserades. Den sista uppsatsen slutligen utgjorde en sammanfattning icke allenast av den erfarenhet, de rön, som kunde vinnas ur Göteborgs högskolas historia, utan ock av de synpunkter, som kunde och borde göras gällande gentemot de kritiska uttalanden, som under artikelseriens publiceringstid försports beträffande tanken på en akademi i Åbo.

Förslag om en föreläsningsfond.

Den sålunda offentligt framburna akademi-tanken gav, såsom naturligt är, upphov till diskussion, till prövning, till kritik. Att karakterisera den allmänna meningen vid ifrågavarande tidpunkt är vanskligt. För de flesta framstod sannolikt denna föreslagna akademi såsom ett oändligt vackert, eftersträvansvärt mål, men ett mål så fjärran, så oerhört svårt att nå, att det nästan måste hänvisas till illusionernas område. Redan en ytlig kalkyl gav vid handen, att för ett dylikt ändamål skulle behövas kapital, uppgående till millioner, och varifrån skulle de tagas! I huvudstaden hörde man dessutom den sedermera många gånger framburna — och städse framgångsrikt tillbakavisade — mening uttalas, att uppkomsten av en svenskspråkig akademi i Åbo skulle vara egnad att omöjliggöra ett upprätthållande av svenskans ställning vid universitetet i Helsingfors.

Inom de kretsar, där tanken på skapandet av en svenskspråkig akademi i Åbo med det största intresset upprätthölls, var man emellertid fullt på det klara med att ett omedelbart realiserande av projektet naturligtvis icke låg inom möjlighetens gränser. Erfarenheten från Göteborg hade ju tydligt visat, vilken tid som kräves för att låta en idé arbeta sig fram — och för att för densamma må hinna skapas den nödvändiga materiella basen.

Såsom en fullt logisk företeelse på akademiplanernas fält framstod därför det hösten 1907 framlagda förslaget om hopbringandet av en föreläsningsfond, vars avkastning del-

vis skulle användas till anordnandet av serieföreläsningar av framstående forskare och vetenskapsmän, samt det möte i och för diskussion av akademi-frågan, som i början av följande år hölls i Åbo och i vilket deltog ett antal universitetslärare från Helsingfors.

Föreläsningsserier-projektet gick ut på hopbringandet av en fond av minst etthundratusen marks storlek. Av räntevkastningen skulle, såsom ovan antytts, en del disponeras i och för säkerställandet i ekonomiskt avseende av föreläsningsserier, medan återstoden borde läggas till kapitalet, vilket sålunda — och genom förutsatta donationer och andra inkomster — efterhand skulle växa, kunna utgöra stöd för en allt mera omfattande akademisk föreläsningsverksamhet i Åbo, och slutligen, om allt ginge väl, varda till grundstommen i det stora kapital, tack vare vilket den planlagda akademien kunde bli en verklighet.

Ungefär samtidigt uppkom förslaget att vid ett möte, till vilket skulle inbjudas universitetslärare från Helsingfors, intresserade för projektet om grundandet av en svenskspråkig högskola, diskutera det stora förslaget och därigenom vinna en fastare bas för vidare arbete i idéns tjänst. Fullföljandet av detta förslag visade sig förenat med så gott som inga svårigheter, intresset för saken bland universitetslärarna i huvudstaden befanns vara större än man någonsin vågat hoppas, och den 12 januari 1908 vart det för Åbo akademi-fråga så utomordentligt viktiga diskussionsmötet en verklighet.

Mötet den 12 Januari 1908.

Denna sammankomst den 12 januari 1908, som vidtog kl. 11 f. m. å Hotel Phoenix, bivistades av halftannat tiotal medborgare från Åbo samt av följande universitetslärare från Helsingfors: professorerna *M. G. Schybergson*, *F. Gustafsson*, *H. Pipping*, *J. Reuter* och *A. Rindell* samt dåvarande docenten, numera professorn *E. Estlander*. Vid mötet, såsom vars ordförande fungerade doktor *Carl von Heideken*, upplästes av redaktör *E. von Wendt* en redogörelse för uppkomsten av idén om en svenskspråkig akademi i Åbo, varefter den egentliga diskussionen begynte.

Ur denna intressanta diskussion, vilken på varje deltagare gjorde ett starkt, outplånligt intryck, anföras här nedan, delvis i sammandrag, de av universitetslärarna framburna, märkliga uttalandena.

Diskussionen

inleddes av professorn i nordisk filologi *Hugo Pipping*, som i huvudsak yttrade följande:

Då nu fråga väckts om inrättandet av en svensk högskola, så är det väl icke mer än en mening bland de svensksinnade i landet därom att ett sådant arbete för den svenska bildningen måste medföra något gott, och till och med mycket gott. Om man på en del håll dock har uttalat vissa betänkligheter, så ha dessa endast hänfört sig till den möjligheten att inrättandet av en svensk högskola skulle påskynda förfinskningen av Helsingfors universitet. Vi måste därför till en början bilda oss en föreställning om ar-

ten av denna förfinskning och tänka oss in i vilka följder inrättandet av en svensk högskola kunde komma att hava. Vad förfinskningen av Helsingfors universitet beträffar, så har den faktiskt icke gått så synnerligen långt fram; men man får dock ej hålla sig blott till fakta, utan bör även tänka på symptomen, som äro allvarliga. Detta med hänsyn till ungdomens ställning. Men även inom lärarkåren råder en stämning, som icke bådär det bästa för svenska språkets framtid. Man stiftar förordningar genom vilka det svenska språkets rättigheter undergrävas. Det kunde ock tänkas som en möjlighet att enkammararen i en framtid övertog bestämmanderätten över universitetet och i så fall bleve det svenska språkets rättigheter säkerligen mera lederade. Därför måste ställningen vid universitetet anses hotande, och att svenska språket kommer att drivas tillbaka och det ganska snart, måste tagas för givet. Om man nu åter har för ögonen det raska tempo med vilket finska språket går framåt vid Helsingfors universitet och tar i betraktande huru lång tid det svenska akademiarbetet tar i anspråk, kan man ej säga att frågan om inrättande av en svenskspråkig akademi icke för tidigt tagits till tals, utan har detta snarare skett i elfte stunden. Vi skola aldrig vid inrättande av en svensk akademi kunna hålla jämna steg med förfinskningen av universitetet i Helsingfors. Såsom exempel på huru lång tid inrättandet av en akademi tager må följande fakta ur Göteborgs högskolas utveckling anföras. Första förslaget angående inrättande av en högskola i Göteborg framställdes den 29 november 1871 i en tidningsartikel, och den första donationen, 400,000 Kr., gjordes 1872, ehuru den icke blev tillgänglig förrän år 1880. Högskolan öppnades med en lärarekår av sju professorer och några extra lärare 1891, då antalet lärjungar steg till 22. Nu sedan högskolan varit i verksamhet sjutton år, uppgår antalet lärjungar till 120; då är att märka att högskolan nu har examensrätt. Om frågan går framåt i samma tempo här som i Göteborg kan man räkna på att efter trettio år ha 30 lärare och cirka 150 studenter. Om vi tänka oss att utvecklingen vid

universitetet i Helsingfors fortgår i samma riktning som hittills, så torde det icke vara mycket som svenska språket har kvar om 30 år. Om vi då vore komna till en akademi med 15 lärare, är detta det minsta vi kunna göra för att ersätta förlusten på annat håll. Att den svenska akademien skulle draga för mycket lärjungar från Helsingfors tror jag ej att man behöver befara. En del torde väl komma att flytta därifrån, men dessas antal blir ej så betydande, att minskningen vid universitetet i Helsingfors vore någon verklig risk för svenskheten. Någon minskning kommer f. ö. knappast i fråga, ty inrättas den ifrågavarande akademien, måste denna åtgärd framkalla en ökning av de svenska studenternas antal och denna ökning komme väl då främst akademien till godo. Det är ej blott här och där i landet utan ganska allmänt man finner att till och med välställda ynglingar draga sig för att idka studier av teoretiska ämnen, emedan en universitetskarriär under nuvarande förhållanden synes föga lockande. Men helt annorlunda ställa sig förhållandena om det finnes utsikt för dem att i en framtid få idka studier på sitt modersmål och meddela undervisning på detsamma. Jag lägger stor vikt på att detta hopp redan nu bör väckas hos ungdomen. Jag anser att det skulle vara synnerligen olyckligt om en hel generation av den svenska ungdomen helt och hållet skulle uppge de teoretiska studierna. Detta vore en svår förlust för den svenska kulturen. Vad vi nu ha att göra, är att genom inrättande av en svensk akademi upprätthålla hoppet hos ungdomen. Därför anser jag att vi redan i dag böra tänka på de åtgärder, som erfordras för inrättande av ifrågavarande akademi. Vad sedan frågan var akademien bör placeras vidkommer, så har också härvidlag olika meningar gjort sig gällande. På en del håll har man sagt att huvudstaden erbjuder fördelar, som aldrig kunna vinnas i Åbo. Huvudstaden har stora samlingar, man har där större kontakt med den svensktalande allmogen m. m. Detta sistnämnda påstående faller emellertid på sin egen orimlighet. De studenter som studera vid universitetet ha under termi-

nera ingen kontakt med allmogen i kringliggande trakter. Vad samlingar och institutioner beträffar medger jag att detta kan vara en viktig sak. Jag åtager mig icke att säga huru saken förhåller sig inom medicinska fakulteten, ehuru jag föreställer mig att även här i Åbo kliniker finnas, som kunna ombildas till universitetets-sjukhus. Gäller det fysisk-matematiska sektionen kan jag finna att det bl. a. är svårt att inrätta ett observatorium i Åbo. Gäller det åter historisk-filologiska sektionen, om vilken det här närmast kan bliva fråga, så synes mig att frågan om samlingarna i Helsingfors spelar en relativt liten roll. Det är härvidlag endast biblioteket, som kan tagas i betraktande, men man överdriver betydelsen av att akademien omedelbart blir i besittning av ett bibliotek. För det första är universitetsbiblioteket i Helsingfors icke så gott, och är man numera icke så beroende av att ha det på samma ort, ty man kan numera få låna sällsyntare böcker från bibliotek i andra städer, blott man har en lämplig lokal att förvara dem i. Det gäller blott att skaffa sig den viktigaste handboks-litteraturen och kanske något mera. För den händelse den blivande akademien skulle placeras i Åbo, skulle detta medföra en extra kostnad per professur av en gång för alla 30,000 mark, därav 10,000 mk för anskaffande av bibliotekets grundstomme och 20,000 som ett kapital, med vars räntor de årliga inköpen skulle bestri- das. Denna tillskottsutgift komme att i det närmaste kompenseras av de billigare hyrorna i Åbo och den större offer- villighet, som enligt vad jag tror finnes i Åbo. Jag har det bestämda intrycket av att inrättandet av ett universitet med större lätthet åstadkommes i Åbo än i Helsingfors, och då jag anser själva åtgärden oundviklig tror jag att man ej bör tveka att taga vara på det initiativ, som tagits i Åbo. Vad beträffar frågan om man till en början endast borde samla pengar eller om man så snart som möjligt borde låta under- visningen börja, håller jag närmast på det senare alternati- vet, ty jag tror att allmänheten nu skulle uppmuntras till gåvor, då den ser att akademien redan existerar, om också en-

dast i ringa utsträckning. Naturligtvis bör man ej skrida till handling innan man har en viss summa till disposition. Då högskolan i Göteborg öppnades hade man 1,200,000 kro- nor att förfoga över. Då 2,000,000 mark erhållits, bör man redan taga itu med att realisera undervisningsplanerna. Vad sättet för anskaffandet av pengarna vidkommer, vill jag ut- tala min övertygelse därom att man ej kommer att bliva be- roende enbart av Åbo stads ressurser.

Professorn i allmän historia *M. G. Schybergson*: Jag vill till alla delar ansluta mig till prof. Pippings ut- talande, för vilket jag tackar honom. Jag tänker vi skulle kunna ställa Göteborgs högskola som förebild och följa dess exempel. Angående tidpunkten för akademins öppnande hyser jag dock en annan åsikt. Här är fråga om att nu bilda avslutade kurser i vissa lärolinier. Enskilda professorer skulle ingenting uträtta, utan anser jag att det borde finnas en fullständigt utarbetad läroplan innan anstalten vidtager med sin verksamhet. Den bör ej vara någon försöksanstalt utan ett färdigt läroverk, innan man inbjuder ungdomen till studier. Tiden är visserligen dyr- bar, men på några år går det ej ännu. Jag anser att den nya högskolan bör öppnas med en fullständig läroplan.

Prof. *Pipping*: Jag tror ej att det råder någon menings- skiljaktighet mellan prof. Schybergson och mig. Då Göte- borgs högskola öppnades, hade den sju professorer, och det är mer än tillräckligt för en bildningslinie. Det var en sak, som jag glömde och som jag nu vill beröra. Det är frågan om examensrätt. Det synes mig att man ej borde fatta nå- got egentligt beslut i denna fråga, utan lämna det beroende av framtiden, huruvida akademien bör söka sådan examens- rätt. Om man ej vill locka över många studenter från Hel- singfors, kunde man underlåta att ansöka om examensrätt. Det är ingenting som hindrar studenterna vid akademien i Åbo att aflägga examen vid statsuniversitetet.

Professorn i sanskrit och indoeuropeisk språkvetenskap *Julio Reuter*: Prof. Pipping har talat om de risker, som

en svenskspråkig akademis förläggande till Åbo skulle medföra. Jag har hört till dem, som hyst dessa dubier. Ett psykologiskt moment förefinnes emellertid nu för förverkligandet av denna tanke, som man ej bör låta gå förbi. Den framgång tanken kan ernå beror på arrangementen vid inrättandet av högskolan. Då vi tala om principfrågan, är det måhända orätt av mig att tala om arrangementen. Den bild av universitetet i Åbo, som upprullades av prof. Pipping, var främst en framtidsbild. Den framtida anstalt, som kan växa fram ur de arrangement, som nu börjas, borde bliva ett resultat av ett samarbete med Helsingfors universitet, vilket samarbete bör bibehållas så länge som möjligt. Helsingfors har stora resurser som vi måste räkna på. Jag talar icke om biblioteket och inrättningarna. Vad dessa vidkomma, ansluter jag mig till prof. Pipping. Men där finnes även andra tillgångar, som vi icke skulle kunna förfoga över. Jag tänker närmast på alla de stipendietillgångar, som Helsingfors har och som alla studenter ha en möjlighet att få sig tilldelade. Många av dessa äro donerade av svenska personer, vilka helt säkert ogärna såge att dessa gäves endast åt finskatalande, när de svenskatalande flyttat därifrån. Om man även inrättar en fakultet i Åbo, kan man undvika en sådan orättvis fördelning av stipendierna. En affilierad fakultet kan man även gott tänka sig. Det finnes motsvarigheter, bland annat i London, där universitetet är sammanslaget av flere olika fakulteter i olika delar av staden. Såvitt jag har mig bekant förekommer i Irland att colleges i olika städer tillsammans bilda ett universitet. Under sådana förhållanden kunde man tänka sig att akademien i Åbo skulle bestå av en humanistisk fakultet, som skulle draga till sig alumner, vilka skulle kunna tillförsäkras rätt att avlägga examen och förvärva stipendier vid universitetet i Helsingfors, att Åbo skulle vara ett med universitetet i Helsingfors men med självstyrelse i Åbo. I detta sammanhang kan även examensfrågan tagas i betraktande. Redan innan Åbo akademi utvecklade sig till större självständighet, må professorerna vid

Åbo akademi äga examensrätt. Akademien skulle icke utdela några grader, men den student, som undergår examen vid Åbo akademi, skulle få intyg, vilka gällde vid slutexamen i Helsingfors. Dessa frågor måste behandlas i detalj och bero på huru professorskollegiet i Helsingfors ställer sig till saken.

Prof. *Pipping*: Det förslag, som prof. Reuter väckt att den blivande akademien på något sätt skulle ställas i samband med eller göras beroende av universitetet i Helsingfors, synes mig icke välbetänkt. Det påminner mig om ett förslag, som väckts i Helsingfors att till universitetet där borde doneras pengar för professorer, vilkas innehavare borde undervisa på svenska. Detta, såsom också prof. Reuters förslag, lider av en stor svaghet. Under nuvarande politiska förhållanden vore det en stor obetänksamhet att binda svenska pengar vid en statsinstitution, då därigenom för staten skulle följa en viss rätt till kontroll över pengarnas förvaltning. Om offer göres för den svenska saken böra dessa göras så, att vi för oss själva bibehålla kontrollen över dessa medel. Vi ha allvarliga exempel för ögonen.

Professorn i romersk litteratur *Fridolf Gustafsson*: Jag är särskilt prof. Pipping tacksam för den insats han gjort i diskussionen. Vi måste mottaga varje nybildningshärd med stor tacksamhet, och jag kan icke finna att frågan har att göra med den artificiella finsksvenska amalgameringspolitik, som även på svenskt håll bedrivs. Det är ju alldeles klart att man på en del håll med vanlig räddhåga skall frukta för att genom en skild svensk högskola statsuniversitetet skall bli fullkomligt finskt. Jag kan icke dela dessa betänkligheter. Jag tror icke att genom en akademi den svenska bildningen flyttas till Åbo. Den svenska bildningen är icke sådan att den bör existera endast i Helsingfors. Vi ha tyärtom all anledning i sakligt hänseende att mottaga alla försök att få en ny högre svensk bildningshärd med tacksamhet, ty en konkurrens på andliga områden är i alla avseenden önskvärd. Jag kan icke frukta

att de svenska strävanden, som nu finnas i Helsingfors, därmed skulle lida något avbräck.

Det kommer alltid att finnas en hel mängd studenter, vilka sträva till statsuniversitetet. Vi kunna därför icke tänka oss dessa universitet oberoende av varandra. En student, inskriven i Åbo, kan, om han så vill, övergå till universitetet i Helsingfors och där åtnjuta examensrätt och stipendier. Det finnes icke någon fara för isolering. Jag tror att vi ha en förhoppning om att här verkligen få till stånd en sådan fosterländsk anda, att ingen önskade isolering, utan vi få en högre svensk bildningsanstalt för hela landet, likasom vi ha lägre sådana. Vi svenskar kunna icke isolera oss, men böra befästa vår bildning.

Jag tror icke att elevernas antal blir så stort, men anser, att antalet icke betyder mycket. Om också en bildningsanstalt här aldrig blir detsamma som ett statsuniversitet, har den dock alltid sin stora betydelse. Jag finner det helt naturligt att vi icke kunna göra motstånd mot de stegrade fordringarna på finska föreläsningar vid det enda statsuniversitetet. Om de finska talande studenterna vid universitetet i Helsingfors redan utgöra tvätredjedelar av hela studentkåren, ha de samma rätt att åhöra föreläsningar på eget modersmål, som vi.

Det är ändå skäl att något föreställa sig den möjliga arten av en akademi här, men icke så, att vi skulle här söka binda undervisningen i vissa former. Det har nu särskilt framhållits att polyteknikum skulle behöva en särskild svensk avdelning i Åbo; och det har varit fråga om en svensk handelsakademi. Vad den tekniska undervisningen angår, har det språkliga momentet icke så stor betydelse där. Vad en handelsakademi beträffar, så är detta något alldeles nytt. Vi böra visserligen komma ihåg att det är en viktig sak för oss svenskar, att vi bibehålla vår överlägsenhet på detta område. Men en annan sak är, om den beror på ett teoretiskt studium och om vi ha tillräckligt material för sådana studier. De, som önska fullkomna sig i dessa studier, må-

ste ändå komplettera sitt vetande, likasom sin praktik, utomlands. Och det bör påpekas att även vid handels-högskolorna därstädes den humanistiska bildningen vunnit stor terräng. Vid handelshögskolan i Frankfurt am Main höllos senast av 90 föreläsningskurser över 50 i humanistiska ämnen. Jag hade således tänkt mig att, om man också i en framtid kunde tänka sig en möjlighet att gå i merkantil riktning, man dock till en början borde ställa sig på humanistisk grund, framför allt således med historia, svensk filologi, filosofi, en modern, på experimentell och sociologisk grund fotad filosofi. Vi kunna icke ens från merkantil ståndpunkt lämna litteratur och konst, ty det är för ledande affärsmän av största betydelse att känna olika länders litteratur och andliga liv. Vidare borde nationalekonomin få en representant, som skulle föreläsa i ämnen av praktisk betydelse, t. ex. bankpolitik. Dessutom borde geografin få sin representant som skulle föreläsa i just den del, som är betydelsefull för kännedomen om världskulturen. Studium i geografi kan ju bedrifvas även utan naturvetenskaplig undervisning. Jag anser nämligen att den naturvetenskapliga undervisningen måste stanna kvar i Helsingfors, då också det språkliga momentet uti undervisningen i dessa ämnen har samma betydelse, som i de historisk-filologiska. Så länge jag varit professor, ha de två ordinarie professorerna i historia icke hållit en enda föreläsning på svenska, ehuru båda bättre behärska svenska än finska. Detta har naturligtvis haft sin inverkan på historieundervisningen. Det är klart att historien har den största betydelse för den kulturella uppfattningen överhuvud. Jag tror mig böra fasthålla vid att om en akademi inrättas, den framför allt bör fotas på historisk och humanistisk grund, men med vidare vyer än de vanliga, så att den i en framtid skulle kunna utvecklas i en mera praktisk riktning mot ekonomi och juridik. Det har förefallit mig mycket möjligt att särskilt vissa för handel och industri viktiga delar av den inhemska rätten skulle vara här representerade i samband med en

historisk-filologisk fakultet. Vi behöva ej ha någon vidsträckt konformitet med universitetet i Helsingfors och dess fakultetsindelning, utan böra småningom utveckla Åbo akademi till en statsvetenskaplig fakultet. Detta främst för att fakulteten skall kunna tilldraga sig större uppmärksamhet även utom Åbo och sydvestra Finland och vara ett starkt stöd för svensk kultur i landet. Jag tänker mig att här ganska snart kan beviljas examensrätt och detta skulle vara av stor vikt för utbildningen av lärare för våra svenska skolor i historia, modersmålet och geografi. Dessutom kunde den första utbildningen givas jurister, som skulle slutföra sina studier i Helsingfors, medan adepterna för det högre handelsståndet skulle få en god förbildning för vidare utbildning på utrikesort. Och slutligen tänker jag att den bildade allmänheten här i Åbo och dess omnejd hade sitt direkta intresse av att dess bildningstörst skulle tillgodoses genom populära föredrag såsom vid Göteborgs högskola. Vad tidpunkten för inrättande av akademien beträffar tror jag att man har svårt att göra en början med allt för små resurser. De 2,000,000 mk, som prof. Pipping nämnde, äro dock en betydande summa. Skulle det samlas länge och på olika håll, är det icke sagt att därmed göres något slag i saken. Gott vore att göra en stark början, framför allt böra vi dock börja så snart som möjligt. Säkert är att man därmed gör något icke blott för Åbo, utan även för hela landet.

Prof. Reuter: Jag kan för min del alls icke anse att det vore en lycklig tanke att personer skulle donera till universitetet i Helsingfors medel att förvaltas för svenska ändamål. Jag kan icke giva mitt understöd åt den politik, som går ut på att giva pengar till Helsingfors universitet för inrättande av svenska professurer, detta redan därför att jag ansett det vara statens skyldighet att göra det. En affiliation kan vara av mer eller mindre lös natur. Pengarna skulle ställas under förvaltning av en myndighet, som har ingenting med staten att göra. Jag har tänkt mig förbin-

delsen mellan universitetet i Helsingfors och akademien i Åbo sålunda, att en överenskommelse skulle fås till stånd, som skulle tillförsäkra alumnerna vid Åbo akademi rätt till åtminstone en del av de fördelar som tillkommer student i Helsingfors. Jag tänker närmast på stipendierna, vilka spela en icke ringa roll. En sådan förmån böra vi icke lämna ifrån oss och man kan ju tänka sig att alumnerna kunde tillförsäkras samma förmåner om de skulle inskrivas vid Helsingfors universitet. Och till en början, medan Åbo akademi består endast av ett färre antal studenter, bleve det väl så att studenter vid Helsingfors universitet skulle bedriva sina studier här med bibehållande av sina rättigheter vid universitetet i Helsingfors. Då kunde jag tänka mig att man nu, innan en stark antagonism utvecklats, skulle komma till en fredlig överenskommelse därom att alla vid Åbo akademi skulle ha samma rätt som studenterna i Helsingfors, så att Åbo studenter icke bleve på något sätt lidande. Detta är en praktisk fråga av stor betydelse för Åbo akademis framtid. Jag är fullkomligt ense med professor Pipping därom att de penningemedel som kunna ställas till förfogande för denna läroanstalt icke böra förvaltas av någon statsmyndighet, vilket dock icke behöver utesluta en överenskommelse mellan Åbo och Helsingfors.

Docenten i rättshistoria, numera professorn i samma ämne *Ernst Estlander*: Jag omfattar i huvudsak det program, som framkastats av professor Gustafsson. Jag tror det innebure en synnerligen lycklig sammanställning av lärostolar och läroombuden. Det vore vidare lyckligt om den tilltänkta akademien skulle omfatta en humanistisk fakultet och en för samhällsvetenskap, ekonomiska ämnen och några juridiska fack. Jag tror att därmed grundsyftet med en svensk akademi vore uppnått. Det torde icke ens i en framtid kunna komma att invändas något häremot. Syftet med en sådan anstalt vore att tillgodose de speciella uppgifter, som den svenska nationaliteten här i Finland har och som i en fram-

tid måhända icke komme att tillgodose av staten. Detta syfte vore för det första att utbilda och säkerställa framtidsmöjligheterna för dem, vilka egna sig åt den vetenskapliga behandlingen av vår svenska kultur, att uppfostra och bereda plats för svenska vetenskapsmän i vårt land främst inom ovanberörda läroområden. Men därjämte blir det nödvändigt för svenskarna i Finland att tillse att det finnes tillgång på personer, som i en riktig anda handhåva undervisningen i svenska skolor. Jag tror nämligen att i en framtid de lärare, vilka utbildats vid universitetet i Helsingfors, icke alltid skola finnas lämpliga till lärare vid svenska skolor. Därför borde undervisningen syfta till utbildning av lärare i de viktigaste humanistiska ämnen. Dessutom borde akademien ge undervisning åt medlemmar av svenska familjer, vilka erna egna sig åt de praktiska yrkena på handels- och industrins område. Det blir av vikt för oss svenskar att just på detta område hålla oss uppe. Där emot är det väl åtskilliga andra betydelsefulla lärofack och motsvarande viktiga områden inom samhällslivet tvivelaktigt om en svensk fri akademi skall kunna tillgodose behovet, främst på jurister, läkare, präster m. m. Vad dem beträffar torde det väl icke gå av för mindre än att de avlagt de examina som staten fastställt. Särskilt tror jag att en juridisk fakultet knappast är tänkbar annat än i samband med ett statsuniversitet. Vad åter beträffar det samarbete professor Reuter antydde, så tror jag att det kan ha många fördelar, men jag misstänker att under de förhållanden vi måste räkna med en sådan överenskommelse väl blir omöjlig. Den kommer att stöta på motstånd från statsmyndigheternas sida. Jag tvivlar också på att en särskild examensrätt skall komma att meddelas denna akademi. Vad beträffar tidpunkten, då akademien borde tråda i verksamhet, håller jag före att den borde göra det så fort det är möjligt att med tillfredsställande resultat sätta företaget i gång. Någon konkurrens med universitetet i Helsingfors behövde icke inträda. Så kunde t. ex.

studenterna vistas några terminer i Helsingfors, några i Åbo. Jag tror att vi kunna frambringa flera lärare än som kunna få plats i Helsingfors.

Vad orten för akademien beträffar vill jag uppriktigt säga att jag för min del icke har lätt att avgöra vilken plats som ur alla synpunkter sett är lämpligast för denna. Men i alla händelser håller jag av vissa orsaker på Åbo och önskar att planen omedelbart måtte sättas i verket. Om tidpunkten för en så gynnsam vändning för oss svenskar icke får gå förbi, hoppas jag av åtgärden stort gagn för den svenska befolkningen och dess bildade klass. De allmänna fosterländska strävandena skola icke bli oss främmande, men alla bli vi tvungna att koncentrera oss kring arbetet för vårt eget folkelement. Vi måste skaffa oss ett särskilt civilisationscentrum för de angelägenheter och strävanden, som ligga oss själva närmast om hjärtat.

Professorn i agrikulturkemi och agrikulturfysik *Arthur Rindell*:

I likhet med doktor Estlander vill också jag ansluta mig till idén om en egen högskola för vår svenska talande befolkning, och särskilt till det program, som framkastats av professor Gustafsson och vars utveckling i framtiden åt naturvetenskapligt håll jag anser för självfallen. Jag ville härvid betona, att en sådan högskola kan organiseras mycket fritt med hänsyn till den övriga fakultetsindelningen, vilket synes mig innebära en bestämd fördel. Till förmån för förslaget och såsom en för dess realiserande gynnsam omständighet må vidare anföras, att förhållandena och förutsättningarna för det företag, varom nu är fråga, äro gynnsammare än i Göteborg, vars högskola nyss omtalades. Med avseende å högskolan i Göteborg rådde vid dess inrättande det förhållandet, att Sverige redan hade två universitet och en medicinsk högskola, från vilkas sida en skarp konkurrens måste möta. Hos oss vore konkurrensen ansevärt mindre och skulle ytterligare minskas därigenom, att den språkgrupp, som vid statsuniversitetet kommer att

intaga den mest gynnades ställning, säkert icke behöver tagas i betraktande för den nya högskolan. Det synes mig till och med som om tillkomsten av en sådan högskola i viss mån vore egnad att underlätta det svenska elementets fortbestånd vid Helsingfors universitet. De rikligare utsikterna till fortkomst för dem, som sträva till en rent vetenskaplig utbildning vore väl egnade att till de akademiska studierna locka vår svenska talande ungdom, för vilken framtidsutsikterna vid Helsingfors universitet ingalunda te sig gynnsamma. Man har visserligen sagt, att den svenska ståndpersonsklassen genom sina gamla traditioner vore företrädesvis väl egnad att fostra ett uppväxande släkte med stora förutsättningar för vetenskapliga studier och att det av sådan orsak icke borde yppa sig brist på element, egnade att vid universitetet uppehålla den svenska kulturens intressen. Härvid glömmer man, att dylika ungdomar, låt vara att deras antal utgör en hög procent av den svenska stammens numerär, dock komma att bilda en minoritet, vars intressen icke kunna påräkna flertalets och de styrandes sympatier.

Frågan om särskilda professorer vid universitetet i Helsingfors tilltalade mig till en början rätt mycket, men har jag numera ändrat mening och håller på en särskild svenskspråkig högskola. Denna finner jag naturligtast böra förläggas till Åbo med dess gamla akademiska traditioner och dess rika resurser.

Man har talat om utvägen att genom privata donationer till Helsingfors universitet åvägabringa egna lärostolar för den svenskspråkiga undervisningen. Utan att dela den farhågan, att dylika medel kunde råka i orätta händer, finner jag förslaget betänkligt av den orsak, att dessa lärostolar med största sannolikhet i framtiden skulle besättas med personer, vilka väl uppfyllde de formella villkoren, d. v. s. föreläste på svenska men vore främmande för och måhända även avogt stämda mot den svenska befolkningen och densamma intressen.

Angående en eventuell högskolas ställning till det bestående universitetet vågar jag icke hysa sangviniska förhoppningar i den av professor Reuter antydda riktningen. Enda möjligheten för en student från den nya högskolan att vid universitetet i Helsingfors kunna avlägga examen, bleve nog att han darsammastädes inskrives, varigenom han även vinner rätt att ansöka stipendier — om med framgång, är bäst att lämna osagt, isynnerhet då fråga är om studier vid den svenska högskolan.

Jag förordar således inrättandet av en högskola i Åbo och vill till sist endast förklara, att så önskligt det än vore att få en snar början, så synes mig en summa av 2,000,000 mark dock knappast tillräcklig.

En akademi-komité väljes.

Sedan diskussionen förklarats avslutad beslöt mötet enhälligt uttala sig till förmån för ett realiserande av planen om upprättandet av en svenskspråkig akademi i Åbo.

För frågans vidare utredande samt för vidtagande i övrigt av nödiga åtgärder tillsattes en komité, bestående av tvänne av de i mötet deltagande universitetslärarna samt fem medborgare från Åbo, och berättigades komitén att, därest den skulle finna sådant nödigt, förstärka sig med lämpliga personer.

Till medlemmar i komitén utsågos enhälligt professorerna *Hugo Pipping* och *F. Gustafsson*, kommerserådet *Ernst Dahlström*, doktor *C. von Heideken*, doktor *Wilh. Stadius*, rektor *Konrad Ahlman* och redaktör *E. von Wendt*, och uppdrogs åt d:r von Heideken att sammankalla komitén.

Ett program.

Under de närmaste tiderna efter januari-mötet 1908 vållade särskilda omständigheter, sjukdomsfall och andra förhållanden, att den utsedda akademi-komitén icke sammanträdde. Kom så, i början av juni samma år, det s. k. rikslagstiftningsmanifestet, vilket med ett slag helt och hållet riktade det allmänna intresset på våra i ett kritiskt skede komna relationer österut. Nödvändigheten av en koncentrerad av uppmärksamheten på dessa politiska förhållanden och deras utveckling syntes så uppenbar, att akademi-komitén icke fann anledning att skrida till några åtgärder, egnade att driva fram akademi-frågan i ett främre plan. Till överksamheten bidrog och medvetandet om den ekonomiska kris, som vårt land i många avseenden under de närmast följande åren genomgick, och som till ett minimum reducerade förhoppningarna att kunna vinna det betydande ekonomiska understöd, som ett realiserande av de uppkomna projekten även i blygsam form oundgängligen krävde.

Under senare tider har emellertid en förändring i situationen skett. Den politiska ställningen har visserligen under den gångna tiden endast förvärrats, men å andra sidan ser man nu kallare på förhållandena än för två eller tre år sedan, då man stod oviss inför avsikten med och omfattningen av de åtgärder, som från ryskt håll vidtogos. Och i den mån klarhet vunnits beträffande arten av det mål den ryska politiken nu fullföljer, i den mån har man begynt allt tydligare inse att ett helt uppgående enbart i den politiska situationen med ett åsidoskjutande av utvecklings-

arbetet på andra områden icke kan vara till fromma för landet. Med efterhand allt större kraft har därför den uppfattning begynt göra sig gällande, att, jämte det att det konstitutionella försvarsarbetet energiskt fortsattes, landets utveckling i andra avseenden, främst naturligtvis på det kulturella och ekonomiska området, med kraft bör befordras. Endast ett ekonomiskt motståndskraftigt och kulturellt högstående folk kan ju hoppas att förmå segerrikt arbeta sig genom ofärdstider, sådana som dem vårt land nu åter genomlever.

Att, då sålunda den allmänna uppmärksamheten ånyo begynte i hög grad rikta sig på kulturspörsmålen, Åbo akademi-fråga åter skulle upptagas på dagordningen var i och för sig klart, och det så mycket mera som ju de ekonomiska förhållandena i landet i många avseenden utvecklats sig i en gynnsam riktning. Åbo akademi-komités sammanträden senaste vinter voro därför endast en logisk följd av de förändringar den allmänna situationen undergått sedan 1908.

Vid dessa sammanträden, av vilka tvänne hållits i Åbo och ett i Helsingfors för att ernå samverkan med komiténs i huvudstaden bosatta medlemmar, har komitén definitivt konstituerat sig och för sin verksamhet uppgjort ett program. Såsom ordförande i komitén fungerar d:r C. von Heideken, såsom sekreterare redaktör E. von Wendt

Komitén har naturligtvis utgått från den allaredan tidigare i denna broskyr omnämnda uppfattningen, att ett realiserande av akademi-planerna t. o. m. i begränsad omfattning är en framtidssak. Skall emellertid något i en framtid komma till stånd, så måste förberedandet omedelbart begynna. Den yttre gestaltningen av akademien måste framgå såsom ett logiskt utvecklingsresultat, och den materiella grundvalen kan näppeligen tänkas åvägabragt anorlunda än såsom ett resultat av insamling och offervillighet under en förhållandevis lång period. Allt tyder på att man ju förr dess bättre borde skrida till de förberedande arbetena.

Vad som därvid är av allra största vikt är att idén hålles uppe, att tanken hålles levande. Vinner det medvetande insteg hos den svenska befolkningen i vårt land, att en svenskspråkig högskola kan bliva till och att det ligger i denna befolknings makt att kraftigt bidra till förverkligandet av planen, ja då har en känsla av trygghet och tillförsikt skapats, vars betydelse för en folkstam i vår stams beträngda ställning icke kan skattas nog högt.

Det skall därför för komitén bliva en viktig uppgift att, med stöd och hjälp av alla dem, vilka vilja ställa sig i idéns tjänst, arbeta för akademi-idéns vidmakthållande, spridning och utveckling. Samordnad med detta är uppgiften att till förvaltning emottaga de gåvor och eventuella donationer till förmån för skapandet av en svenskspråkig högskola eller akademi, som man måste hoppas att framdeles komma att göras. Med avseende fästas bl. a. vid vikten av att denna uppgift skall varda fullgjord med anlitan av nödig fackkunskap står komitén i beråd att verkställa en sådan ökad kompetens och ökad intresse medförande självkomplettering, om vilken beslut fattades vid mötet 1908.

Härutöver har komitén beslutit, främst med tanke på de lokala kulturbehoven, men ock med hänsyn till intresseuppehållande och utvecklande allmän inverkan, från och med instundande hösttermin skrida till anordnande av kontinuerligt återkommande serieföreläsningar och, där ämnets beskaffenhet sådant medgiver, även enstaka föreläsningar i Åbo. Ett program för dessa föreläsningar under läsåret 1911—1912 är allaredan i sina huvuddrag uppgjort. Antalet föreläsningar kommer att stiga till c:a 25, och de komma i början av oktober månad att inledas med en föreläsningsserie av prof. Edv. Westermarck. Övriga ifrågasatta föreläsare — med några hava underhandlingar allaredan inletts — räknas alla till Finlands och Sveriges främsta forskare och föreläsare.

*

Beträffande detta arbetsprogram, vars lyckliga fullföljande tvivelsutan skall vara av en icke ringa kulturell betydelse för Åbo, hyser komitén den uppfattning, att det i sin mån skall kunna bidra till klargörandet av de betingelser Åbo har såsom säte för en svensk akademi. Genom allt mera omfattande värdefulla föreläsningar kommer samhället att i viss mån vinna tillgång till de bildningsmöjligheter, som en framtida akademi skall skänka i så rikt mått. Ur samhällets eget intresse skall växa fram ett allt starkare krav på denna akademi, om vilken vi nu drömma, och av uppoffrande hängivenhet för idén skall skapas den materiella grund, på vilken det hela skall kunna byggas. Vi vilja med deltagarena i den ovan refererade diskussionen vara ense i den fasta övertygelsen om att Åbo, då akademien skapas — om den skapas — icke skall behöva lita endast till egna medel, men en oemotsäglich sanning är att man här måste finna det varmaste intresset, den största offervilligheten och den mest vittbärande entusiasmen.

I skapandet av en svenskspråkig akademi i Åbo ineläge visserligen ett mått av historisk rättvisa, men den som dådlös och intresselös väntar på att en dylik rättvisas dag skall gry, den får nog vänta förgäves. Vad som i vår tid skall vinnas, det måste vinnas med egen kraft.

Framväxt ur tidens krav, utgörande en levande utvecklings logiska resultat, skall Åbo akademi stå på den fasta grund, som inga angrepp förmå rubba.

=====

Tryckningsdag: 24 maj 1911